

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง “ภูมิปัญญาในการทำสวนกล้วยหอมทอง : กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาในการทำสวนกล้วยหอมทอง และแนวโน้มการทำสวนกล้วยหอมทองในอนาคต ตลอดจนการอนุรักษ์ส่งเสริมภูมิปัญญาในการทำสวนกล้วยหอมทอง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวคิดในการวิจัย และกำหนดรูปแบบ ของการวิจัย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยดังนี้

1.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าเอกสาร ได้แก่

1.1.1 เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ ตำรา บทความ วารสาร หรือ เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญา ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ประวัติชุมชนที่ทำการศึกษากับภูมิปัญญาในการทำสวนกล้วยหอมทอง การประกอบอาชีพการทำสวนกล้วยหอมทอง และการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาชนและชุมชน

1.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในการทำสวนกล้วยหอมทอง การประกอบอาชีพการทำสวนกล้วยหอมทอง เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่จะช่วยในการกำหนดแนวคิดในการศึกษา และใช้ประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้รู้ ผู้นำในชุมชน เกษตรกรสวนกล้วยหอมทองทุ่งควาต์ สหกรณ์จังหวัดชุมพร รวมทั้งสิ้น 30 คน การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสัมภาษณ์ตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลในระดับลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

1.3 การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้รวบรวมข้อมูลจะเข้าไปสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายการทำสวนกล้วยหอมทอง โดยใช้แบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม(Nonparticipant Observation) ที่กำหนดขึ้นเพื่อแสวงหาความรู้หรือข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยโดยตรง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation) ผู้วิจัยเป็นประชากรในจังหวัดชุมพร ได้สัมผัสและสังเกตพฤติกรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ โดยไม่ให้ผู้ให้ข้อมูลรู้ตัว เพื่อสังเกตสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน วิธีการผลิต วิธีการดำรงชีวิต

1.4 การสำรวจชุมชน เป็นการสำรวจเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชนที่เป็นชุมชนเป้าหมายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อช่วยในการอธิบายทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดในการสำรวจชุมชนดังนี้

1.4.1 ลักษณะของประวัติข้อมูลชุมชน (Community profile)

- 1) ชื่อชุมชน
- 2) อำเภอละแม
- 3) หัวหน้ากลุ่มเกษตรกร
- 4) ประวัติความเป็นมา

1.4.2 ลักษณะทั่วไปของอำเภอ

- 1) ที่ตั้งของอำเภอ
- 2) ลักษณะภูมิประเทศ
- 3) ขนาด
- 4) ประชากร
- 5) ลักษณะสำคัญ
- 6) แบบแผนการเศรษฐกิจ
- 7) ระบบคมนาคม

1.4.3 แบบแผนการเกษตร

- 1) ลักษณะที่ดิน
- 2) อากาศ
- 3) ฤดูกาล
- 4) พืชผล
- 5) กรรมวิธีการเกษตร

1.4.4 ลักษณะชุมชน

- 1) รายละเอียดเหมือนของอำเภอ

1.4.5 ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ

- 1) แบบแผนอาชีพ แหล่งที่มาของรายได้ การตลาด รายจ่าย

1.4.6 สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

- 1) แหล่งน้ำ น้ำดื่ม น้ำใช้

1.4.7 ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

2. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย (Population and Sampling Procedures)

เพื่อให้การวิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ผู้วิจัย ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรทำสวนกล้วยหอมทองทุ่งควาวัด หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการทำสวนกล้วยหอมทอง ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ซึ่งประกอบด้วย

1) ผู้รู้ในอำเภอละแม	จำนวน 5 คน
2) ผู้นำในชุมชนทุ่งควาวัด	จำนวน 5 คน
3) เกษตรกรสวนกล้วยหอมทองทุ่งควาวัด	จำนวน 15 คน
4) เจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดชุมพร	จำนวน 5 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน 30 คน

คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) ผู้รู้ ต้องเป็นผู้อาวุโสในอำเภอละแม เป็นผู้ที่อยู่มานานเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้าน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยหอมทอง การประกอบอาชีพการทำสวนกล้วยหอมทองได้เป็นอย่างดี ตลอดจนให้รายละเอียดเกี่ยวกับชุมชนในด้านต่างๆ ได้
- 2) ผู้นำ ต้องเป็นผู้นำในชุมชน เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน มีความรู้และความสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยหอมทองได้
- 3) เกษตรกรสวนกล้วยหอมทองทุ่งควาวัด ต้องเป็นเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำสวนกล้วยหอมทองอยู่ในพื้นที่เป้าหมายกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาวัด
- 4) สหกรณ์จังหวัดชุมพร เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำงานอยู่ในสหกรณ์จังหวัดชุมพร ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการทำสวนกล้วยหอมทอง และเป็นผู้ดูแลและกำกับควบคุมตรวจสอบกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาวัด ตลอดจนเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 1) แบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
- 2) แบบสังเกต (Observation)
- 3) แบบสำรวจชุมชน

3.2 การดำเนินการสร้างเครื่องมือ ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

- 1) ศึกษาจากวารสาร เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) สัมภาษณ์ ปรึกษาบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพทำสวนกล้วย

หอมทองมาประกอบเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

4) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งแบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง โดยโครงสร้างของคำถามต้องครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง บริบททั่วไปของชุมชน ประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาในการทำสวนกล้วยหอมทอง การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาในการทำสวนกล้วยหอมทองให้เกษตรกรรุ่นหลัง

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษางานวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity) และสำนวนภาษาในแบบสัมภาษณ์

6) นำร่างแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขปรับปรุง ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะแล้ว นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับผู้ประกอบอาชีพการทำสวนกล้วยหอมทองของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควั๊ด

- 7) เรียบเรียง และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์แล้วทำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

4.1 การปฏิบัติการภาคสนาม แบบเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยการดำเนินการดังนี้

4.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนามทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยว และการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในเครื่องบันทึกเสียง หรือการจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีจดบันทึก และถ่ายภาพประกอบ รวมทั้งสำรวจชุมชนตามแนวทางการสำรวจที่กำหนดขึ้น

4.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่

ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.2.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือ ในการเก็บข้อมูลจาก

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สหกรณ์จังหวัดชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอละแม อำเภอละแม องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มเกษตรกรกรทำสวนทุ่งควาต์ ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.2.2 นำเครื่องมือที่ได้ไปใช้เก็บข้อมูล คือ การนำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบสังเกต แบบสำรวจชุมชนที่ตรวจสอบและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม

4.2.3 รวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต การสำรวจชุมชน

4.2.4 นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปทำการวิเคราะห์

4.3 การจัดทำข้อมูล

4.3.1 จัดระบบเอกสารทั้งหมดตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.3.2 ถอดความจากการสัมภาษณ์ โดยสรุปสาระสำคัญแยกตามประเด็นตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

4.3.3 นำข้อมูลที่ได้จากการจัดบันทึกมาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.3.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของภาพ และจำแนกภาพตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.3.5 นำข้อมูลที่ตรวจสอบและจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตเนื้อหา

4.4 การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบหาความครบถ้วนของคุณภาพ ข้อมูลตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูล 2 วิธี ดังนี้

4.4.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านเวลา (Time Triangulation) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์บุคคล การสำรวจชุมชน และข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างเวลา หากเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล

4.4.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านระเบียบวิธี (Methodological

Triangulation) คือ ใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ หลายวิธีเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสำรวจชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการทำสวนกล้วยหอมทอง ประกอบกับการศึกษาจากแหล่งข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับกล้วยหอมทองร่วมด้วย หากข้อมูลที่ได้มีความแตกต่างหรือขัดแย้งกัน ผู้วิจัยจะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลเข้าไปคลุกคลีในชุมชนหลายๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันกับช่วงแรก และหากข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้วปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกันน่าเชื่อถือ ถือว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องแล้ว จากนั้นนำผลการศึกษามานำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลักษณะการเขียนรายงานการวิจัยเชิงบรรยาย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย และทำความเข้าใจข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาโดยการวิเคราะห์จากเนื้อหา ซึ่งศึกษาโดยละเอียดตามหลักการวิเคราะห์ดังนี้ คือ วิเคราะห์เอกสารจากข้อมูลเชิงคุณภาพพุทธิภูมิ ส่วนข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์ การสำรวจชุมชน จะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทของข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปมา

5.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1.1 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดมาอย่างถูกต้อง ครบถ้วนสำหรับเรื่องที่วิจัย และนำไปวิเคราะห์ต่อไป

5.1.2 พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล ความสม่ำเสมอของข้อมูลเรื่องเดียวกันที่ได้มาใช้เวลาต่างกัน ซึ่งมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังนี้ คือ ผู้รู้ ผู้นำในชุมชน เกษตรกรสวนกล้วยหอมทองทุ่งควั๊ด สหกรณ์จังหวัดชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอ ห้างสมุด และแหล่งรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลสำคัญเพื่อใช้ในการวิเคราะห์

5.1.3 ตรวจสอบการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลา โดยการตรวจสอบการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลาเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ